

Paweł Jusiak

Władysław Łokietek i Kazimierz Wielki a miasto Lublin

Rocznik Lubelski 43, 43-59

2017

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

PAWEŁ JUSIAK

Lublin

Władysław Łokietek i Kazimierz Wielki a miasto Lublin

.....

Lublin jako miasto królewskie wiele zawdzięczał kolejnym polskim monarchom. Od lat sześćdziesiątych XX w. trwała dyskusja, który władca przyczynił się do powstania miasta lokacyjnego. Z najnowszych badań wynika, że wydarzenie to miało miejsce w 1317 r. Dopiero jednak w okresie panowania dwu ostatnich Piastów – Władysława Łokietka i Kazimierza Wielkiego – w ośrodku tym nastąpiła modernizacja struktury przestrzennej i życia społeczności miejskiej. W czasie ich władania w Lublinie doszło bowiem do przebudowy według programu lokacji na prawie magdeburskim. Rozszerzeniu uległy pełnione przez ten ośrodek funkcje. Poza pozycją w lokalnej wymianie handlowej w ciągu XIV w. wzrosło również jego znaczenie jako punktu etapowego na uczęszczanym szlaku handlowym znanym z Morza Czarnego do Europy Zachodniej i nad Bałtyk. Miasto było też centrum administracji terytorialnej dla ziemi lubelskiej, a w okresie panowania króla Kazimierza Wielkiego pełniło rolę ważnej nadgranicznej bazy militarnej dla wypraw na Ruś Halicko-Wołyńską. Z tych względów ostatni Piastowie, doceniając znaczenie tego miasta, otaczali je stałą opieką i obdarzali przywilejami.

Słowa kluczowe: Lublin, Władysław Łokietek, Kazimierz Wielki, miasto lokacyjne, proces lokacyjny, przywilej, modernizacja

.....

Wśród polskich monarchów z dynastii Piastów, którzy przysłużyli się do rozwoju ośrodka miejskiego nad Bystrzycą, wymienia się Kazimierza Sprawiedliwego, Bolesława Wstydlwego oraz Leszka Czarnego, jednak ze względu na lakoniczność źródeł oceny ich dokonań nie są jednoznaczne i oczywiste¹. Dopiero zasługi dla miasta księcia (a od

1 Z. Sułowski, *Przedlokacyjny Lublin w świetle źródeł pisanych*, [w:] *Dzieje Lublina. Próba syntezy*, t. 1, red. J. Mazurkiewicz [et al.], Lublin 1965, s. 30–41; K. Myśliński, *Najstarszy Lublin – proces tworzenia się średniowiecznego miasta*, „Rocznik Lubelski” 1966, t. 9, s. 145–188; idem, *Lublin w życiu gospodarczym i politycznym Polski przedrozbiorowej*, [w:] *Lublin 1317–1967*, red. H. Zins, Lublin 1967, s. 9–48; idem, *W państwie piastowskim*, [w:] *Dzieje Lubelszczyzny*, t. 1, red. T. Mencil, Warszawa 1974, s. 141–180; I. Kutylowska, *Rozwój Lublina w VI–XIV wieku na tle urbanizacji międzyrzecza środkowej Wisły i Bugu*, Lublin 1990; P. Żmudzki, *Studium podzielonego Królestwa – książę Leszek Czarny*, Warszawa 2000; A. Rozwałka, R. Niedźwiadek, M. Stasiak, *Lublin wczesnośredniowieczny. Studium rozwoju przestrzennego*, Warszawa 2006; R. Szczygieł, H. Gmiterek, P. Dymmel, *Lublin. Dzieje miasta*, t. 1: *Od VI do końca XVIII wieku*, Lublin 2008; J. Chachaj, *Lublin – miasto Rycerzy? Lubelskie szkice historyczne XI–XIV wieku*, Lublin 2014, s. 161–180 – tam dalsza literatura.

20 I 1320 r. króla) Władysława Łokietka nie budzą kontrowersji i niemal wszyscy piszący o XIII- i XIV-wiecznym Lublinie podkreślają jego dokonania. W związku z panowaniem tego władcy na pierwszy plan wysuwa się kwestia czasu i okoliczności lokacji miasta na prawie niemieckim. Do lat trzydziestych XX w. uważano, że jej podstawą był przywilej księcia Władysława z 15 sierpnia 1317 r.² Wątpliwości co do jego roli w procesie lokacyjnym Lublina zgłosili: w 1929 r. Zofia Froehlichowa i w 1938 r. Jan Riabinin³. Z kolei w 1960 r. Wiesław Müller inspirowany niewątpliwie zastrzeżeniami wyżej wymienionych badaczy postawił hipotezę o lokacji miasta w XIII w., a dokładniej w latach 1253–1259, czyli pomiędzy prawdopodobnym momentem wyparcia Rusinów z Lublina a datą drugiego najazdu mongolskiego⁴. Autor uważał, że dokument nadania wójtostwa w 1317 r. (gdyż tak traktował ten akt) nie był właściwym przywilejem lokacyjnym, dlatego musiał istnieć inny dokument, a sama lokacja nastąpiła wcześniej. Głównym argumentem były dla niego przywoływane jeszcze przez J. Riabinina zapisy XVII-wiecznych lustracji dóbr królewskich wspominające o innym przywileju lokacyjnym miasta, starszym niż ten z 1317 r. W lustracji z 1661 r. zapisano bowiem, że „miasto tuteczne *privilegium originale locationis* miasta straciło wtenczas, gdy Tatarowie pustoszyli”⁵. W. Müller zwrócił też uwagę, że w przywileju z 1317 r. zwolniono mieszkańców z dotychczasowego obowiązku płacenia czynszów. Był to zatem jego zdaniem kolejny dowód na istnienie wcześniejszego dokumentu lokacyjnego Lublina⁶. Do hipotezy tej przychylił się też Zygmunt Sułowski⁷ i – w mniej zdecydowany sposób – Jerzy Kłoczowski, pisząc: „Istotnie, istnieją argumenty oparte przede wszystkim o dokładną analizę treści dokumentu dla Lublina z 1317 r., które pozwalają przyjąć możliwość przeprowadzenia pierwszej lokacji naszego miasta za rządów w Małopolsce księcia Bolesława Wstydlwego (1243–1279), a nawet dokładniej w latach 1253–1259. Brak jednak na ten temat bezpośrednich wiadomości źródłowych. Nie wykluczając więc możliwości wcześniejszej lokacji miasta, należy jednak zaznaczyć, że pierwszym dochowanym do

2 Akt ten zachował się do naszych czasów w oryginale i jest przechowywany w Archiwum Państwowym w Lublinie (zespół: Dokumenty miasta Lublina, nr 1). Był też wielokrotnie wydawany drukiem: *Kodeks dyplomatyczny Małopolski* [dalej: KDM], t. 2: 1153–1333, wyd. F. Piekosiński, Kraków 1886, nr 569, s. 237; *Materiały do historii miasta Lublina 1317–1792* [dalej: MhL], oprac. J. Riabinin, Lublin 1938, nr 1, s. 1; J. Szymański, *Dokument lokacyjny Władysława Łokietka dla Lublina z 1317 r.*, [w:] *Lublin 1317–1967*. . . , s. 271–287; *Lublin w dokumencie 1317–1967* [dalej: Lwd], oprac. F. Cieślak, H. Gawarecki, M. Stankowa, Lublin 1976, nr 1, s. 43–45; *Przywilej lokacyjny miasta Lublina z 1317 roku*, oprac. G. Jakimińska, Lublin 1997.

3 Z. Froehlichowa, *Z dziejów organizacji władz miejskich m. Lublina do końca XVII wieku*, „Pamiętnik Lubelski” 1930, t. 1 [za lata 1927–1930], s. 76. J. Riabinin pisał: „Przywilej Władysława Łokietka z dn. 15 sierpnia 1317 r. jest pierwszym znanym nam przywilejem lokacyjnym m. Lublina, lecz niekoniecznie pierwszą lokacją miasta na prawie niemieckim. W lustracji 1614 r. czytamy, że burmistrz i rajcy lubelscy pokazali lustratorom list księcia Władysława Łokietka z r. 1317 r., lecz »nie ukazali nam przywileju dawniejszego, który miał być na zasadzenie miasta, przed spustoszeniem od Tatar nadanego«” (MhL, s. VII).

4 W. Müller, *Data lokacji Lublina*, „Roczniki Humanistyczne” 1960, t. 9, z. 4, s. 107.

5 *Lustracja województwa lubelskiego 1661*, wyd. H. Oprawko, K. Schuster, Warszawa 1962, s. 84.

6 W. Müller, *op. cit.*, s. 103–107.

7 Z. Sułowski, *op. cit.*, s. 40–42.

naszych czasów i uważanym zawsze za właściwy akt lokacyjny jest dokument wystawiony w Krakowie przez Władysława Łokietka 15 sierpnia 1317 r.”⁸ W 1967 r. natomiast Józef Szymański, publikując przywilej z 1317 r., napisał: „Lublin również posiada dwa dokumenty stwierdzające początki jego praw miejskich: jeden z 15 sierpnia 1317 r. wydany przez księcia Władysława Łokietka i drugi będący niewątpliwie aktem sprzedaży wójtostwa lubelskiego wydanym 25 stycznia 1342 r. przez króla Kazimierza Wielkiego. Wszystko wskazuje, że dokument z 1317 r. nie cieszył się zbyt wielkim szacunkiem mieszczan lubelskich, aczkolwiek zawsze w archiwum miejskim zaopatrywano go liczbą porządkową: pierwszy. Używano go jednak w sprawach zasadniczej wagi dla miasta. Świadczą o tym zapisy dorsalne, czyli na odwrocie. Być może zdecydował o tym fakt, iż wiele podstawowych problemów każdego miasta polskiego jaśniej i precyzyjniej określano w 1342 r., niż w 1317 r. Dokument z 1342 r., jak się wydaje, wspomina i o naszym dokumencie, stwierdzając, iż prawa wójtów lubelskich zostały określone już we wcześniejszych dokumentach w ten sam sposób, jak to czyni król Kazimierz Wielki. Istnieją również wątpliwości, czy dokument z 1317 r. jest pierwszym dokumentem lokacyjnym Lublina. Jest on jednak pierwszym znanym dziś dokumentem lokacyjnym Lublina”⁹. Z tego obszernego fragmentu wynika, że J. Szymański dopuszczał możliwość istnienia wcześniejszego przywileju lokacyjnego, chociaż stwierdził, że w późniejszych dziejach miasta to ten z 1317 r. był traktowany jako główna podstawa prawna i zawsze był wpiśwany jako pierwszy w kopiarzyskach przywilejów.

W 1968 r. studium o początkach miasta w Lublinie opublikował Kazimierz Myśliński. Zdecydowanie odrzucił on możliwość XIII-wiecznej lokacji na prawie niemieckim, pisząc wprost: „brak dowodów na twierdzenie o dwóch przywilejach lokacyjnych dla Lublina i o pierwszej lokacji już w XIII w. Nadanie wójtostwa lubelskiego przez Łokietka w 1317 r. jest więc prawnym wyrazem, formą przywileju lokacyjnego, a sam przywilej z 1317 r. – pierwszym dokumentem lokacyjnym miasta”¹⁰. Negował też istnienie XVII-wiecznej tradycji o starszym dokumencie, stwierdzając: „W XVII wieku nie mogła już istnieć wiarygodna tradycja o trzynastowiecznych przywilejach. Nie znajdujemy jej śladu w źródłach miejskich XV i XVI wieku”¹¹. Warto przy tym jednak zauważyć, że ani W. Müller, ani K. Myśliński nie uwzględnili informacji znajdującej się w wydanej w 1959 r. *Lustracji województwa lubelskiego 1565*, gdzie zapisano: „rajce przed urzędem rewizorskim położyli fundusz przywilej *Regis Wladislai de date 1317* na zasadzenie miasta i wójta”¹². W 1661 r. opis dochodów z miasta Lublin zaczyna się także od opisu treści aktu z 1317 r., lecz brakuje tu informacji, że był to przywilej „na zasadzenie”¹³.

8 J. Kłoczowski, *Lublin po nadaniu prawa miejskiego*, [w:] *Dzieje Lublina*. . . , s. 50.

9 J. Szymański, *op. cit.*, s. 271–272.

10 K. Myśliński, *Najstarszy Lublin*. . . , s. 181.

11 *Ibidem*, s. 180.

12 *Lustracja województwa lubelskiego 1565*, wyd. A. Wyczański, Wrocław 1959, s. 3.

13 *Lustracja województwa lubelskiego 1661*. . . , s. 82.

Jako trzecie należy uznać stanowisko reprezentowane przez lubelskich archeologów i urbanistów, którzy analizując plan Starego Miasta, dopatryli się różnic w układzie przestrzennym dwóch części Wzgórza Staromiejskiego. Granicą dla nich była widoczna do dzisiaj krzywizna ul. Rybnej i Złotej. Zwrócił na to uwagę już w 1954 r. Czesław Gawdzik¹⁴. Z kolei Stanisław Michalczuk w 1970 r. postawił tezę, że sygnalizowana przez W. Müllera lokacja w XIII w. mogła objąć północną część Wzgórza aż do wspomnianej krzywizny¹⁵. Nowe XIV-wieczne rozplanowanie z 1317 r. dotyczyło jedynie nieobjętego wcześniejszą zabudową terenu, na którym wytyczono nowy rynek. Tezę tę przyjęli, popierając własnymi odkryciami, Irena Kutylowska¹⁶, Andrzej Rozwałka i Marek Stasiak¹⁷.

Stanowisko czwarte reprezentuje Maria Stankowa, która w 1968 r., znając dobrze zasób archiwum miejskiego, napisała, że przywilej z 15 sierpnia 1317 r. „nosi nazwę *lokacyjnego*, jakkolwiek lokacją właściwą nie jest, gdyż miasto na Wzgórzu Staromiejskim istniało od dawna” i dalej wspomniała o hipotezie W. Müllera¹⁸. Po latach zbliżone stanowisko zajął Ryszard Szczygieł, który jeszcze w 2008 i 2009 r. dopuszczał możliwość wprowadzenia w życie ośrodka na Wzgórzu Staromiejskim pewnych elementów programu lokacyjnego, jednak jego zdaniem najazdy nieprzyjaciół uniemożliwiły całkowitą realizację inwestycji. Stwierdził też, że modernizacja ta mogła odbywać się bez przywileju lokacyjnego i dopiero tę lokację z 1317 r. uznał za pełną i zrealizowaną¹⁹. Podobnie formułuje swoje wnioski również Jacek Chachaj²⁰. W ostatnim czasie, w związku z jubileuszem 700-lecia Lublina dyskusja rozgorzała na nowo. Miejmy nadzieję, że doprowadzi ona do wypracowania jednolitego stanowiska w sprawie lokacji miasta.

Związki księcia Władysława Łokietka z Lublinem i ziemią lubelską nie zaczęły się w 1317 r. Po raz pierwszy wysunął on swoje pretensje do tych ziem po śmierci przyrodniego brata Leszka Czarnego w 1288 r. Jednak przegrał wówczas rywalizację z innym

14 Cz. Gawdzik, *Rozwój urbanistyczny starego Lublina*, „Ochrona Zabytków” 1954, R. 7, nr 3/26, s. 143–160.

15 S. Michalczuk, *O początkach Lublina, czyli geneza układu urbanistycznego Starego Miasta*, „Biuletyn Historii Sztuki” 1970, t. 32, nr 2, s. 206–209.

16 I. Kutylowska, *op. cit.*, s. 157–168.

17 A. Rozwałka, *Lubelskie wzgórza staromiejskie w procesie formowania średniowiecznego miasta*, Lublin 1997, s. 54–60, 74–79. Tezę tę omawiał też szczegółowo we współautorskiej, późniejszej pracy: A. Rozwałka, R. Niedźwiadek, M. Stasiak, *op. cit.*, s. 135–176. Zob. też: A. Rozwałka, M. Stasiak, *Dominikanie a przestrzeń miejska średniowiecznego Lublina*, [w:] *Dominikanie w Lublinie. Studia z dziejów i kultury*, red. H. Gapski, Lublin 2006, s. 61–62.

18 W przypisie 64 autorka pisała: „Ostatnio rozpowszechniać się zaczyna hipoteza, że jest to druga lokacja. Mieszczanie lubelscy zawsze uważali akt z 1317 r. za swoją lokację. Dowodów na lokację w XIII w. nie ma”, gdyż – jak pisała dalej – „Trudno [...] sądzić, by określenie dotyczące roku 1302 *Lublinum novum* odnosiło się do Lublina po jakiejś nieznanej lokacji”. M. Stankowa, *Kancelaria miasta Lublina XIV–XVIII wieku*, Warszawa 1968, s. 20.

19 R. Szczygieł, *Lokacja miasta na prawie niemieckim i jego rozwój do końca XVI wieku*, [w:] R. Szczygieł, H. Gmiterek, P. Dymmel, *op. cit.*, s. 24–34 i n.; idem, *Wokół lokacji Lublina na prawie niemieckim*, [w:] *Hereditas praeteriti. Additamenta archaeologica et historica dedicate Ioanni Gurba Octogesimo Anno Nascendi*, red. H. Taras, A. Zakościelna, Lublin 2009, s. 503–504.

20 J. Chachaj, *op. cit.*, s. 161–180, 200–201.

pretendentem – księciem wrocławskim Henrykiem IV Probussem, a po jego śmierci w 1290 r. Łokietek jeszcze raz upomniał się o tron krakowski, tym razem rywalizując z księciem wielkopolskim Przemysłem II. Obaj Piastowie zostali jednak pokonani przez króla Czech Wacława II, który w 1292 r. zajął całą Małopolskę²¹. Książę Władysław, nie akceptując rządów reprezentanta dynastii Przemyślidów na ziemiach polskich, podjął z nim rywalizację. Zakończyła się ona dla niego niezbyt szczęśliwie, gdyż wskutek porażki utracił wszystkie posiadane ziemie i udał się na wygnanie²². Zdaniem części historyków Wacławowi nie udało się wówczas zająć Lublina, który znajdował się w tym czasie pod rządami książąt ruskich, a konkretnie – księcia halickiego Lwa, syna Daniela. Istnieją duże rozbieżności co do daty pojawienia się Romanowiczów w mieście nad Bystrzycą, które sytuuje się między rokiem 1288 a 1292²³. Większość historyków zgadza się, że stało się to za zgodą księcia Władysława Łokietka, którego sojusznikiem był wspomniany książę halicki²⁴. Zresztą Rusini utrzymali się w Lublinie aż do 1302 r., gdy zostali wyparci przez rycerstwo krakowsko-sandomierskie po nieudanej próbie zajęcia Sandomierza przez Łokietka wspieranego posiłkami ruskimi²⁵. Wykorzystując zarówno niezadowolenie większości polskiego społeczeństwa z rządów czeskich, jak i sprzyjającą sytuację międzynarodową, a zwłaszcza uwikłanie Wacława Czeskiego w walki o tron węgierski,

21 H. Łowmiański, *Początki Polski. Polityczne i społeczne procesy kształtowania się narodu do początku wieku XIV*, t. 6, cz. 2, Warszawa 1985, s. 845 i n.; K. Myśliński, *Problemy terytorialne w stosunkach między Polską i Księstwem Halicko-Włodzimierskim w XIII wieku*, [w:] *Nihil superfluum esse. Studia z dziejów średniowiecza ofiarowane Profesor Jadwidze Krzyżaniakowej*, red. J. Strzelczyk, J. Dobosz, Poznań 2000, s. 234–235; idem, *Rola ziemi lubelskiej w kształtowaniu stosunków między Polską i Księstwem Halicko-Włodzimierskim w końcu XIII i pierwszej połowie XIV wieku*, [w:] *Na pograniczu kultur, języków i tradycji. Prace ofiarowane profesorowi doktorowi Ryszardowi Szczygłowi w sześćdziesiątą rocznicę urodzin*, red. M. Mądzik, A.A. Witusik, Lublin 2004, s. 41–46; M. Barański, *Książęta i społeczeństwo wobec zjednoczenia Polski na przełomie XIII i XIV wieku*, [w:] *Polska około roku 1300. Państwo, społeczeństwo, kultura*, red. W. Fałkowski, Warszawa 2003, s. 27–36; A. Barciak, *Polityka czeska wobec ziem polskich za panowania ostatnich Przemyślidów i Jana Luksemburskiego*, [w:] *Polska około roku 1300. . .*, s. 240–242; J. Kurtyka, *Odrodzone Królestwo. Monarchia Władysława Łokietka i Kazimierza Wielkiego w świetle nowych badań*, Kraków 2001, s. 11–14; T. Jurek, *Polska pod władzą obcego króla. Rządy czeskie w latach 1291–1306*, [w:] *Król w Polsce XIV–XV wieku*, red. A. Marzec, M. Wilamowski, Kraków 2006, s. 190–191; J. Baszkiewicz, *Odnowienie Królestwa Polskiego 1295–1320*, Poznań 2008, s. 102 i n.

22 J. Baszkiewicz, *Polska czasów Łokietka*, Warszawa 1968, s. 69–70; idem, *Odnowienie Królestwa. . .*, s. 76–77; K. Myśliński, *Problemy terytorialne. . .*, s. 235; idem, *Rola ziemi lubelskiej. . .*, s. 44; M. Barański, *op. cit.*, s. 36–41.

23 Zdaniem Z. Sułowskiego (*op. cit.*, s. 40) miało to być ok. 1292 r., natomiast K. Myśliński (*Najstarszy Lublin. . .*, s. 182) datuje to wydarzenie na tuż po 1288 r., czyli bezpośrednio po śmierci Leszka Czarnego. Z kolei B. Włodarski (*Polska i Ruś 1194–1340*, Warszawa 1966, s. 209–219) i R. Szczygieł (*Lokacja miasta. . .*, s. 27) wskazują rok 1289. Z tą datą i wywodami B. Włodarskiego nie zgodził się zaś H. Łowmiański (*op. cit.*, s. 847 [przypis 2047a]), wskazując, że Henryk nie mógł ustąpić Lublina Lwowi Halickiemu w 1289 r. zwłaszcza po nieudanej wyprawie na Kraków, bowiem był wówczas u szczytu powodzenia. Jego zdaniem stało się to dopiero po nagłej śmierci Probuse w 1290 r. i spowodowało osadzenie przez sandomierzan u siebie Łokietka. W 2004 r. K. Myśliński (*Rola ziemi lubelskiej. . .*, s. 46) zaproponował, by opanowanie Lublina przez Rusinów przesunąć na 1300 r., kiedy wycofując się z ziemi sandomierskiej, na dłużej zatrzymali się oni na ziemi lubelskiej, a Lublin stał się rezydencją przebywającego z nimi Łokietka.

24 Z. Sułowski, *op. cit.*, s. 40; K. Myśliński, *Najstarszy Lublin. . .*, s. 182. Nieco odmienne zdanie miał na ten temat B. Włodarski w: *Stanowisko Rusi halicko-wołyńskiej wobec akcji zjednoczeniowej Władysława Łokietka i jego powiązanie z utratą Pomorza Gdańskiego*, „Zapiski Historyczne” 1962, t. 27, z. 3, s. 334–335.

25 J. Kłoczowski, *Lublin po nadaniu. . .*, s. 46; K. Myśliński, *Najstarszy Lublin. . .*, s. 182; T. Jurek, *op. cit.*, s. 194.

jeszcze raz ok. 1304 r. książę Władysław postanowił z pomocą węgierską upomnieć się o tron polski. Tym razem zamierzenia udało się zrealizować²⁶.

W czerwcu 1305 r. zmarł Waclaw II i Łokietek zajął wówczas ziemię sandomierską. Z kolei zamordowanie w sierpniu 1306 r. syna czeskiego władcy – Waclawa III doprowadziło do załamania rządów Przemyślidów w Polsce²⁷. Władysław Łokietek ponownie przystąpił do odbudowy własnego władztwa, zajmując resztę Małopolski, Kujawy, Ziemię Łęczycko-Sieradzką i Wielkopolskę, a przejściowo także Pomorze Gdańskie zagarnięte w 1309 r. przez Zakon Krzyżacki²⁸. Sukcesy księcia wywołały sprzeciw części duchowieństwa, jak i elit społecznych w głównych miastach, z Krakowem na czele. Niemiecki patrycjat tych ośrodków nie był zainteresowany działalnością zjednoczeniową księcia wywodzącego się z Kujaw. Znacznie korzystniejsze wydawały im się związki z bogatymi Czechami będącymi częścią Niemieckiego Cesarstwa²⁹.

Książę Władysław wspierany przez możnowładztwo małopolskie, część duchowieństwa oraz rycerstwo i lojalną wobec niego część mieszczan krakowskich zdołał spacyfikować wystąpienie zbuntowanych członków gminy miejskiej tego miasta pod przywództwem wójta Alberta. Bunt ten miał poważne konsekwencje dla Krakowa. Książę odebrał mu szereg przywilejów, ograniczając poważnie jego pozycję, zwłaszcza autonomię. Podobnie postąpił z innymi opierającymi się jego władzy miastami³⁰. Równocześnie jednak rozpoczął szereg działań mających na celu wzmocnienie rodzimego mieszczaństwa zamieszkującego głównie mniejsze ośrodki, zainteresowanego rozwojem ekonomicznym i popierającego program zjednoczeniowy³¹.

Po opanowaniu Wielkopolski i stabilizacji własnych rządów w obu głównych prowincjach państwa Władysław Łokietek wiele uwagi poświęcił problemom gospodarczym, a także szukaniu sojuszników w celu przeciwwagi antypolskiej koalicji Zakonu

26 J. Baszkiewicz, *Polska czasów Łokietka*. . . , s. 89–90; S. Gawlas, *O kształt zjednoczonego Królestwa. Niemieckie władztwo terytorialne a geneza społecznoustrojowej odrębności Polski*, Warszawa 1996, s. 93; J. Kurtyka, *op. cit.*, s. 16–17; M. Barański, *op. cit.*, s. 43–44; T. Jurek, *op. cit.*, s. 192; E. Długopolski, *Władysław Łokietek na tle swoich czasów*, Kraków 2009, s. 73.

27 J. Baszkiewicz, *Polska czasów Łokietka*. . . , s. 83; M. Barański, *op. cit.*, s. 44–45; T. Jurek, *op. cit.*, s. 192–193; E. Długopolski, *Władysław Łokietek*. . . , s. 80.

28 J. Baszkiewicz, *Polska czasów Łokietka*. . . , s. 96–104; idem, *Odnowienie Królestwa*. . . , s. 51–60; B. Włodarski, *Stanowisko Rusi halicko-wołyńskiej*. . . , s. 334 i n.; M. Barański, *op. cit.*, s. 45–47; J. Tandecki, *Sąsiedztwo polsko-krzyżackie około 1300 r.*, [w:] *Polska około 1300 r.*, s. 249–252, 255–256.

29 E. Długopolski, *Bunt wójta Alberta*, „Rocznik Krakowski” 1905, t. 7, s. 135–186; J. Baszkiewicz, *Powstanie zjednoczonego państwa polskiego na przełomie XIII–XIV wieku*, Warszawa 1954, s. 220 i n.; S. Gawlas, *op. cit.*, s. 93–94; M. Barański, *op. cit.*, s. 48; A. Barciak, *op. cit.*, s. 229–230.

30 J. Wyrozumski, *Dzieje Krakowa*, t. 1: *Kraków do schyłku wieków średnich*, Kraków 1992, s. 211; idem, *Miasta w życiu politycznym Polski średniowiecznej*, [w:] *Studia nad dziejami miast i mieszczaństwa w średniowieczu. Studia ofiarowane Profesorowi Antoniemu Czacharowskiemu w sześćdziesiątą piątą rocznicę urodzin i czterdziestolecie pracy naukowej*, „Studia Polonica Historiae Urbanae” 2, red. R. Czaja, J. Tandecki, Toruń 1996, s. 34; S. Gawlas, *op. cit.*, s. 93–94; M. Barański, *op. cit.*, s. 47; R. Czaja, *Miasta i mieszczaństwo na ziemiach polskich na przełomie XIII/XV w.*, [w:] *Polska około 1300 r.*, s. 71–72; J. Baszkiewicz, *Odnowienie Królestwa*. . . , s. 86–93.

31 J. Baszkiewicz, *Polska czasów Łokietka*. . . , s. 105–115; R. Szczygieł, *Władysław Łokietek*, [w:] *Słownik biograficzny miasta Lublina*, t. 1, red. T. Radzik, J. Skarbak, A.A. Witusik, Lublin 1993, s. 296.

Krzyżackiego, Czech i Brandenburgii. Zawarł więc przymierze z Węgry, a wkrótce także z Wielkim Księstwem Litewskim i utrzymał tradycyjnie przyjacielskie stosunki z Rusią Halicko-Wołyńską³². Te sojusze polityczne wzdłuż wschodniej granicy państwa wymagały nie tylko częstych kontaktów z tamtejszymi władcami, ale i utrwalenia wpływów na do niedawna bardzo niespokojnych i zniszczonych przez kolejne najazdy ziemniach. Trzeba było z jednej strony wzmocnić obronność tego rejonu państwa, a z drugiej – umożliwić jego rozwój gospodarczy. Lublin od dłuższego czasu traktowany jako wschodni punkt graniczny i często niszczone przez nieprzyjaciół wymagał modernizacji. Przebudowa według modelu miasta lokacyjnego pozwalała mieć nadzieję, że w przyszłości stanie się ono mocnym punktem oparcia władzy książęcej. Niewykluczone, że na sprzyjające planom Łokietka położenie Lublina zwrócili mu uwagę kupcy toruńscy, którzy w 1315 r. poprosili o pozwolenie na użytkowanie drogi przez Sieciechów i Lublin na Ruś³³. Książę Władysław 22 stycznia 1315 r. wydał jednak dokument zabraniający im korzystania z tego szlaku prowadzącego znad Morza Czarnego aż nad Bałtyk³⁴. W literaturze wymieniane są dwie przyczyny tej odmowy: chęć zmuszenia kupców do nieprzemieszczania się przez Mazowsze oraz obawa księcia o ich bezpieczeństwo wynikająca z faktu, że na terenach pogranicznych było niespokojnie³⁵. J. Chachaj sformułował dodatkowo przypuszczenie, że być może była to również kara za poparcie buntowników krakowskich³⁶. Z kolei Anna Obara-Pawłowska wskazuje, że odmowa mogła mieć też przyczyny ekonomiczne. Przesunięcie szlaku handlowego z najkrótszej drogi – z Pomorza przez Mazowsze i ziemię lubelską na Ruś – na szlak przebiegający przez ziemie stanowiące ojcowiznę księcia nie tylko bowiem zapewniały większe bezpieczeństwo handlu, ale też dawały monarsze większą kontrolę nad prowadzoną wymianą towarów³⁷. Wydanie omawianego dokumentu mogło – jak przypuszcza R. Szczygieł – przyspieszyć decyzję Łokietka o przebudowie ośrodka w Lublinie³⁸.

15 sierpnia 1317 r. książę pod Krakowem wydał akt nadający wójtostwo dziedziczne w tym mieście Maciejowi wójtowi w Opatowcu, polecając mu prowadzenie prac organizacyjnych lokowanego ośrodka. Decyzja ta była brzemienna w skutki. Doszło bowiem

32 B. Włodarski, *Stanowisko Rusi halicko-wołyńskiej*. . . , s. 334; idem, *Polska i Ruś*. . . , s. 222 i n.; J. Baszkiewicz, *Polska czasów Łokietka*. . . , s. 143–151; K. Myśliński, *Rola ziemi lubelskiej*. . . , s. 43 i n.; J. Kurtyka, *op. cit.*, s. 37–40; M. Barański, *op. cit.*, s. 53–55; J. Tyszkiewicz, *Polskie sąsiedztwo z Litwą i Jaćwieżą na przełomie XIII i XIV wieku*, [w:] *Polska około roku 1300 r.* . . . , s. 274–278.

33 K. Myśliński, *Lublin w życiu gospodarczym*. . . , s. 19; R. Szczygieł, *Wokół lokacji Lublina*. . . , s. 505.

34 *Zbiór dokumentów małopolskich* [dalej: ZDM], cz. 4: *Dokumenty z lat 1211–1400*, wyd. S. Kuraś, I. Sułkowska-Kuraś, Wrocław 1969, nr 892; K. Myśliński, *Lublin w życiu gospodarczym*. . . , s. 19; R. Szczygieł, *Lokacja miasta*. . . , s. 28; idem, *Wokół lokacji Lublina*. . . , s. 505.

35 M. Magdański, *Organizacja kupiectwa i handlu toruńskiego do roku 1403*, Toruń 1939, s. 55–56; K. Myśliński, *Lublin w życiu gospodarczym*. . . , s. 19; A. Obara-Pawłowska, *Polityka gospodarcza Władysława Łokietka*, Lublin 2014, s. 340–341.

36 J. Chachaj, *op. cit.*, s. 189–190.

37 A. Obara-Pawłowska, *op. cit.*, s. 341.

38 R. Szczygieł, *Lokacja miasta na prawie magdeburskim i jego dzieje w XIV i XV wieku*, [w:] *700 lat miasta Lublina* [w druku].

do przekształceń przestrzennych i społecznych według modelu miasta lokacyjnego. Ułatwiło to mieszkańcom włączenie się w orbitę wielkiej wymiany handlowej, o czym najlepiej świadczy wieczyste zwolnienie mieszczan lubelskich z opłat celnych na terenie całego państwa księcia Władysława³⁹. Modernizacja powiększyła niewątpliwie szereg zwolenników Łokietka wśród mieszkańców miasta⁴⁰.

Kierowanie przebudową książę powierzył swojemu współpracownikowi – wielkorządcy Maciejowi, który znał problematykę miast funkcjonujących na prawie niemieckim, był bowiem mieszczaninem krakowskim oraz – jak wspomniano – wójtem dziedzicznym w Opatowcu. Pełnił ważną funkcję wielkorządcy krakowskiego i sandomierskiego, notowany na tym urzędzie w latach 1317–1321⁴¹. Zajmował się porządkowaniem domeny monarszej w głównej dzielnicy, angażował się w reorganizację skarbowości młodego państwa. Dzięki temu brał udział w ugruntowaniu książęcego władztwa terytorialnego na tych ziemiach⁴². Wybór tak doświadczonej osoby miał gwarantować powodzenie całej inwestycji, wskazując jednoznacznie, że inicjatywa lokacyjna wyszła bezpośrednio od księcia⁴³. Warto przy tym pamiętać, że na wielkorządcach spoczywał obowiązek zapewniania skarbowi królewskiemu dochodów nie tylko w formie gotowizny, ale także w postaci stałego podnoszenia wartości ekonomicznej królewskiej i obsługi dworu w jego codziennym funkcjonowaniu. Jak przypuszcza Andrzej Marzec, wielkorządcy mogli kontrolować akcje osadnicze⁴⁴, a powierzenie lokacji Lublina właśnie wielkorządcy może być kolejnym potwierdzeniem tej hipotezy.

Z powodu braku źródeł trudno jednoznacznie określić, jaką rolę w pracach nad procesem lokacyjnym Lublina rzeczywiście odegrał Maciej z Opatowca. Przeprowadzono zapewne nowe rozplanowanie osady oraz wymierzono terytorium miasta, gdyż to nakazywał wójtowi dokument.

Miasto zlokalizowane na Wzgórzu Staromiejskim zajmowało obszar 7 ha. Był to teren mały w stosunku do innych ośrodków dzielnicy i kraju, ale na tyle pozwalało ukształtowanie terenu przy ujściu Czechówki do Bystrzycy. Nowe rozplanowanie Lublina przeprowadzono z zachowaniem pewnych elementów dotychczasowego podziału prze-

39 O tym zwolnieniu dowiadujemy się z dokumentu królowej Elżbiety z 4 VII 1371 r. wydanego w Krakowie (KDM, t. 3: 1333–1386, wyd. F. Piekosiński, Kraków 1887, nr 843) i dokumentu króla Ludwika z 26 I 1376 r. wystawionego w Sandomierzu (KDM, t. 3, nr 880), w których wspominany jest, niestety niedatowany, akt króla Władysława Łokietka (MhL, nr 2, 5, 6). Wymieniony został jeszcze jeden dokument – królowej Elżbiety z 7 I 1377 r. (KDM, t. 3, nr 888), w którym potwierdzono raz jeszcze wolności i prawa nadane mieszczanom lubelskim przez jej ojca Władysława i brata Kazimierza (MhL, nr 7). O tych nadaniach patrz: K. Myśliński, *Lublin w życiu gospodarczym* . . ., s. 19–20; R. Szczygieł, *Władysław Łokietek* . . ., s. 296; idem, *Lokacja miasta* . . ., s. 31.

40 A. Obara, *Gospodarka a polityka. Decyzje gospodarcze Władysława Łokietka dotyczące wschodniego pogranicza*, „Res Historia” 2010, t. 30, s. 26–27.

41 *Urzędniczy małopolscy XII–XV wieku. Spisy* [dalej: UM], oprac. J. Kurtyka, T. Nowakowski, F. Sikora, A. Sochacka, P.K. Wojciechowski, B. Wyrozumska, Wrocław 1990, nr 1417; A. Marzec, *Rex caput regni. Rola króla w funkcjonowaniu instytucji państwowych w Polsce XIV wieku*, [w:] *Król w Polsce* . . ., s. 227.

42 R. Szczygieł, *Lokacja miasta* . . ., s. 28.

43 A. Obara-Pawłowska, *op. cit.*, s. 295.

44 A. Marzec, *op. cit.*, s. 228.

strzennego⁴⁵. Pracami mierniczymi objęto cały teren Wzgórza Staromiejskiego aż po jego kulminację, na której później stanęła Brama Krakowska. Cały rozmierzony układ obejmował sieć ulic oraz wytyczony w centrum czworoboczny, zbliżony do trapezu rynek o obszarze 0,4 ha. Przy jego północno-zachodniej pierzei zlokalizowano główną oś komunikacyjną Lublina, którą była ul. Grodzka, a następnie ul. Krakowska (obecnie Bramowa). Model ten nawiązywał do typowego dla miast lokacyjnych układu szachownicowego, choć wykazywał pewne różnice świadczące o umiejętności dostosowania przez mierniczych rozplanowania do warunków topograficznych⁴⁶. Z tego też powodu bloki zabudowy miały formy nieregularne, a wymierzone w ich obrębie działki siedliskowe – różną powierzchnię⁴⁷. Parcel takich wytyczono zapewne ponad 120, z kolei posesje, których liczba w 1524 r. wynosiła 135, powstały w następstwie licznych regulacji przestrzeni miejskiej, jakie miały miejsce w XIV i XV w.⁴⁸

Łokietkowi zawdzięczamy zapewne uporządkowanie struktury własnościowej na terenie planowanego miasta, bowiem istniejącą osadę archidiakańską włączono w obręb rozmierzanego ośrodka, a jej dotychczasowy właściciel w ramach rekompensaty otrzymał niezbyt odległą od Lublina wieś Dziesiąta.

Mimo iż wzniesienie kościoła farnego pw. św. Michała w Lublinie powszechnie przypisuje się Leszkowi Czarnemu⁴⁹, to w ostatnim czasie budowę tej świątyni archeologowie przesuwają na wiek XIV i wiążą ze stabilizacją rządów Władysława Łokietka, gdy zaistniały sprzyjające warunki do wzniesienia tego obiektu⁵⁰. Stał się świątynią parafialną całego założenia miejskiego, a reorganizacja lubelskiej parafii i budowa kościoła musiały się zakończyć przed rokiem 1331, kiedy to wzmiankowany został Rudolf z Wiślicy – rektor *ecclesiae sancti Michaeli*⁵¹.

Po rozplanowaniu całego terenu Wzgórza Staromiejskiego zaczęto zapewne sypać wokół nowe wały albo tylko uzupełniać dotychczas istniejące. Na nich umieszczono umocnienia drewniane. W najważniejszych strategicznie miejscach nowej linii obronnej zbudowano baszty. Komunikację w kierunku zachodnim zapewniała Brama Krakowska, od strony Zamku zaś – Brama Grodzka⁵².

45 J. Kłoczowski, *Lublin po nadaniu*. . . , s. 50–51; S. Michalczuk, *op. cit.*, s. 206–207; A. Rozwałka, R. Niedźwiadek, M. Stasiak, *op. cit.*, s. 136–148 i n.

46 R. Szczygieł, *Lokacja miasta*. . . , s. 32; idem, *Wokół lokacji Lublina*. . . , s. 507; D. Kociuba, *Lublin. Rozwój przestrzenny i funkcjonalny od średniowiecza do współczesności*, Toruń 2011, s. 95–98.

47 A. Rozwałka, R. Niedźwiadek, M. Stasiak, *op. cit.*, s. 153–163; R. Szczygieł, *Lokacja miasta*. . . , s. 32; idem, *Wokół lokacji Lublina*. . . , s. 507.

48 R. Szczygieł, *Konflikty społeczne w Lublinie w pierwszej połowie XVI wieku*, Warszawa 1977, s. 15; idem, *Lokacja miasta*. . . , s. 32; idem, *Wokół lokacji Lublina*. . . , s. 507–508.

49 *Jana Długosza Roczniki, czyli Kroniki sławnego Królestwa Polskiego*, Ks. 7–8, oprac. D. Turowska, M. Kowalczyk, przeł. J. Mrukówna, Warszawa 1974, s. 276–279; K. Myśliński, *Najstarszy*. . . , s. 178; P. Żmudzki, *op. cit.*, s. 300–301, 361; J. Kuczyńska, *Kościół farny św. Michała w Lublinie*, Lublin 2004, s. 40–44; J. Chachaj, *op. cit.*, s. 87–97.

50 A. Rozwałka, R. Niedźwiadek, M. Stasiak, *op. cit.*, s. 169.

51 *Ibidem*, s. 170. Zob. też: J. Kuczyńska, *op. cit.*, s. 44.

52 K. Myśliński, *Najstarszy Lublin*. . . , s. 186; A. Rozwałka, *Lubelskie wzgórze staromiejskie*. . . , s. 79; A. Rozwałka, R. Niedźwiadek, M. Stasiak, *op. cit.*, s. 155; R. Szczygieł, *Lokacja miasta*. . . , s. 33–34.

Równoległe z reorganizacją miasta miejscowy kasztelan rozpoczął przekształcanie grodu na Wzgórzu Zamkowym, którego teren został podwyższony. Zaczęto wznosić kamienny mur obwodowy⁵³. Została przebudowana zapewne zamkowa kaplica Trójcy Świętej notowana w źródłach z 1326 r.⁵⁴, która według I. Kutylowskiej została wzniesiona na murach starszej, prawdopodobnie prostokątnej wieży, o czym świadczy odkrycie relikwów obronnych z blankami znajdującymi się w dolnych partiach murów świątyni⁵⁵. Większość archeologów i historyków architektury przyjmuje jednak, że bryła kaplicy ma jednorodną bryłę wzniesioną w czasach Kazimierza Wielkiego⁵⁶ i wkomponowaną we wznoszony wówczas mur obwodowy, co dodatkowo wzmacniało system obronny całego założenia zamkowego⁵⁷.

Te militarne inwestycje wiązały się z troską o zwiększenie obronności Lublina, jak również z prowadzoną przez księcia polityką. Urzeczywistniając wspomnianą już koncepcję stworzenia szerokiego kręgu sojuszy na wschodnich rubieżach państwa, Władysław Łokietek potrzebował nie tylko umocnionego punktu obronnego, ale także siedziby, z której mógłby nadzorować realizację swojej wielowątkowej polityki wschodniej⁵⁸. Taką rolę mógł pełnić Lublin.

Władca nie tylko uczynił z omawianego miasta ośrodek wytwórczości, a zwłaszcza handlu w skali środkowoeuropejskiej, ale orientując się w wymogach gospodarki rynkowej, zadbał o odpowiednie jego zaplecze osadnicze, aby ułatwić rozwój Lublina i zapewnić zbyt produktów rzemieślniczych. Z tego też względu w najbliższym otoczeniu miasta doszło do przeniesienia szeregu osad wiejskich na prawo niemieckie.

Już wcześniej, w 1311 r. prawo lokowania na prawie niemieckim Babina i Bystrzycy otrzymał od Władysława Łokietka jego dworzanin Zdzisław – syn komesa Zemborzycy⁵⁹. W trzy miesiące po ogłoszeniu aktu lokacyjnego dla Lublina (30 XI 1317 r.) został wydany dokument pozwalający braciom Dzierżkowi i Ostaszowi z Bejsc na przeniesienie na prawo średzkie 26 wsi, z których aż 16 zlokalizowanych było na ziemi lu-

53 K. Myśliński, *Najstarszy Lublin*. . . , s. 183; I. Kutylowska, *op. cit.*, s. 84; A. Rozwałka, R. Niedźwiadek, M. Stasiak, *op. cit.*, s. 172; M. Florek, *Zamek w Lublinie*, [w:] *Zamki Lubelszczyzny w źródłach archeologicznych*, red. E. Banasiewicz-Szykuła, S. „Skarby z Przeszłości” 16, Lublin 2015, s. 34.

54 Lwd, nr 2, s. 46.

55 I. Kutylowska, *op. cit.*, s. 84–85.

56 T.M. Trajdos, *Od lubelskiej kaplicy zamkowej do politycznych planów Jagiellty*, „Spotkania z Zabytkami” 1979, nr 2, s. 24–27; B. Guerquin, *Zamki w Polsce*, wyd. 2, popr., Warszawa 1984, s. 204; M. Brykowska, *Architektura królewskiej kaplicy Św. Trójcy na zamku w Lublinie*, [w:] *Sztuka około 1400. Materiały Sesji Stowarzyszenia Historyków Sztuki w Poznaniu w listopadzie 1995 r.*, t. 1, red. T. Frankowska, Warszawa 1996, s. 129, 146; eadem, *Królewska kaplica Świętej Trójcy na Zamku w Lublinie w świetle badań architektonicznych i porównawczych*, [w:] *Kaplica Trójcy Świętej na Zamku Lubelskim. Historia, teologia, sztuka, konserwacja. Materiały z sesji zorganizowanej w Muzeum Lubelskim 24–26 kwietnia 1997 roku*, red. Z. Nasalski, Lublin 1999, s. 29; M. Florek, *op. cit.*, s. 32–33.

57 A. Rozwałka, R. Niedźwiadek, M. Stasiak, *op. cit.*, s. 174.

58 K. Myśliński, *Rola ziemi lubelskiej*. . . , s. 48.

59 ZDM, IV, nr 891; A. Sochacka, *Własność ziemiska w województwie lubelskim w średniowieczu*, Lublin 1987, s. 23.

belskiej⁶⁰. Kilka z nich – Dąbrowica, Motycz, Sławin, Janowice i Mełgiew – znajdowały się w najbliższym sąsiedztwie Lublina. Wspomniany przywilej może być traktowany jako kolejny element programu przebudowy gospodarczej peryferyjnie położonej ziemi lubelskiej⁶¹. Co ciekawe, po kilku latach w 1330 r. otrzymali oni następny dokument odnoszący się do tych samych wsi, ale tym razem pozwalający na przeniesienie ich na prawo magdeburskie. Obok wcześniej wymienianych osad pojawiła się jedna nowa – Klementowice, co najlepiej świadczy o prowadzonej wówczas akcji osadniczej⁶². Znamy jeszcze jeden dokument Władysława Łokietka odnoszący się do podlubelskich wsi: w 1325 r. wystawił on dla Bogusza i Jaśka – synów Wincentego zwanego *Mącikał* – przywilej pozwalający przenieść na prawo niemieckie wieś Kiełczewice⁶³.

Należy też zwrócić uwagę, że część historiografii przypisuje Władysławowi Łokietkowi lokację Wąwolnicy i Kazimierza⁶⁴, chociaż Feliks Kiryk i R. Szczygieł łączą te inwestycje dopiero z osobą Kazimierza Wielkiego⁶⁵. Niezależnie od daty rozpoczęcia

60 ZDM, IV, nr 895. Lokalizację zob.: *Najstarsza wzmianka źródłowa o Motyczu: dokument księcia Władysława Łokietka z 1317 r. dla Dzierżka i Ostasza z Bejsc*, oprac. i przeł. A. Sochacka, Lublin 2009, s. 5–10; A. Obara-Pawłowska, *op. cit.*, s. 198–199.

61 A. Obara-Pawłowska, *op. cit.*, s. 231.

62 KDM, t. 2, nr 602. Warto w tym miejscu przypomnieć sugestie A. Gąsiorowskiego [*Ze studiów nad szerzeniem się tzw. Prawa niemieckiego we wsiach ziemi krakowskiej i sandomierskiej (do roku 1333). Rozwój i zmiany poglądów na średniowieczną „kolonizację na prawie niemieckim” w Polsce*, „Roczniki Historyczne” 1960, t. 26, s. 156–157], który przypuszczał, że mogło tu chodzić o potwierdzenie posiadania tych majątków czy też zatwierdzenie lokacji być może dokonanej wcześniej bez zgody panującego. A. Marzec (*op. cit.*, s. 224) rozwinął tę hipotezę. Stwierdził, że panowie z Bejsc skolonizowali znaczne obszary wschodniej Małopolski (przede wszystkim Lubelszczyzny), wykorzystując zamęt polityczny z początku XIV w. Zwracając się najpierw do księcia, a następnie do króla, z prośbą o pozwolenie na lokację tych osad na prawie średzkim, później magdeburskim, chcieli w ten sposób zalegalizować ich posiadanie. Plan ten do końca się im nie udał, bowiem opactwo tynieckie, dążąc do odzyskania utraconych majątków, wykazało w latach pięćdziesiątych XIV w., że Lewartowie posiadają wiele dóbr bezprawnie. Doszło wówczas do ugody i zawarcia kompromisu zatwierdzonego królewskim dokumentem w 1354 r. (*Kodeks dyplomatyczny klasztoru tynieckiego. Codex diplomaticus Monasterii Tynecensis*, t. 1–2, wyd. W. Kętrzyński, S. Smolka, Lwów 1875, nr 74).

63 *Kodeks dyplomatyczny katedry krakowskiej ś. Wacława*, t. 1, wyd. F. Piekosiński, Kraków 1874, nr 136; A. Sochacka, *Własność ziemna*. . ., s. 23.

64 A. Obara-Pawłowska (*op. cit.*, s. 300 [przypis 1112]) zauważyła, że A. Berdecka wykazała się pewną niekonsekwencją. Raz bowiem zalicza zarówno Kazimierz Dolny, jak i Wąwolnicę do miast założonych przez Kazimierza Wielkiego [*Lokacje i zagospodarowanie miast królewskich w Małopolsce za Kazimierza Wielkiego (1333–1370)*, Wrocław 1982, s. 23], w innym miejscu zaś dopuszcza możliwość lokowania Wąwolnicy przez Władysława Łokietka (*ibidem*, s. 36). Przypuszczenia odnośnie założenia Wąwolnicy przez Łokietka miała też A. Sochacka [*Wąwolnica w systemie zarządu średniowiecznej Lubelszczyzny*, [w:] *Dzieje Wąwolnicy (do roku 1918)*, red. S. Partycki, Wąwolnica 1992, s. 33], choć dostrzegała prawdopodobieństwo realizacji tego procesu przez Kazimierza Wielkiego. J. Teodorowicz-Czerepińska, opracowując monografię na temat Kazimierza Dolnego (*Kazimierz Dolny: monografia historyczno-urbanistyczna*, Kazimierz 1981, s. 21), opowiedziała się za dwufazową lokacją: Władysław Łokietek miał osadzić to miasto *de facto*, a jego syn Kazimierz Wielki – *de iure*. A. Obara-Pawłowska (*op. cit.*, s. 309–310) natomiast przyjęła, że istniała możliwość lokacji zarówno Wąwolnicy, jak i Kazimierza Dolnego przez Władysława Łokietka.

65 F. Kiryk początkowo umieszczał lokację Wąwolnicy jeszcze przed panowaniem Kazimierza Wielkiego (*Z badań nad urbanizacją Lubelszczyzny w dobie jagiellońskiej*, „Rocznik Naukowo-Dydaktyczny Wyższej Szkoły Pedagogicznej w Krakowie”, „Prace Historyczne” 1972, t. 6, z. 43, s. 161), później jednak (*Polityka miejska Kazimierza Wielkiego w Małopolsce*, [w:] *Problemy dziejów i konserwacji miast zabytkowych. Materiały II sympozjum*

tych lokacji można je traktować jako kolejny etap zapewnienia ośrodkowi nad Bystrzycą odpowiednich warunków rozwoju, gdyż miasta te stały się ważnymi punktami etapowymi kupieckich podróży do Lublina i przez to miasto.

Nie wiemy, czy omówione wyżej przedsięwzięcia są wszystkimi poczynaniami Władysława Łokietka związanymi z Lublinem i ziemią lubelską. Nie ma bowiem pewności, czy zachowane źródła zawierają całość informacji, które pozwoliłyby charakteryzować jego działalność na tym terenie. Warto przy tym dodać, że w 1328 r. Łokietek pozwolił opatowi klasztoru na Świętym Krzyżu zbudować młyn pod Lublinem, poza miastem, od strony północno-zachodniej, nad rzeką Czechówką⁶⁶.

Program budowy miasta nie został zakończony za życia króla Władysława Łokietka⁶⁷. Nastąpiło to dopiero w czasie panowania jego syna Kazimierza⁶⁸. Szczególne nasilenie prac miało miejsce w latach czterdziestych XIV w., po zniszczeniach powstałych wskutek najazdu tatarskiego w 1341 r.⁶⁹ Atak ten był konsekwencją wyprawy polskiego monarchy do Lwowa w 1340 r. i zaangażowania się w walki o ziemie Księstwa Halicko-Wołyńskiego po zamordowaniu księcia Bolesława Jerzego II Trojdenowicza przez jego poddanych⁷⁰. Wobec sukcesów strony polskiej wspomaganą przez Węgry Tatarzy uznający księstwa ruskie za własną strefę wpływów zorganizowali na początku 1341 r. najazd na Polskę. Po nieudanych próbach przekroczenia linii Wisły bronionej przez siły polskie wrócili pod Lublin. Według Jana z Czarnkowa nie udało się zdobyć grodu⁷¹, ale samo miasto zostało zajęte i spustoszone⁷². Po tym oblężeniu król Kazimierz, doceniając

miast kazimierzowskich w Radomiu i Kazimierzu Dolnym 23–24 września 1988 roku, red. R. Szczygieł, Radom–Kazimierz Dolny 1990, s. 11–22) łączył założenie miasta, podobnie jak Kazimierza Dolnego, z samym Kazimierzem Wielkim. R. Szczygieł natomiast zawsze utrzymywał, że status miejski oba miasta zawdzięczają Kazimierzowi Wielkiemu (Z *problematyki dziejów miasta Kazimierza Dolnego*, „Rocznik Lubelski” 1983/1984, t. 25/26, s. 192; idem, *Początki miejskich dziejów Kazimierza Dolnego*, [w:] *Problemy dziejów i konserwacji* . . ., s. 35–43; idem, *Relokacja Wąwolnicy w XV i XVI wieku oraz ich wpływ na rozwój miasta*, [w:] *Dzieje Wąwolnicy* . . ., s. 58–70).

66 M. Derwich, *Materiały do słownika historyczno-geograficznego dóbr i dochodów diecezji benedyktyńskiego opactwa Św. Krzyża na Łysej Górze do 1819 r.*, Wrocław 2000, s. 109.

67 R. Szczygieł, *Lokacja miasta* . . ., s. 34.

68 K. Myśliński (*Najstarszy Lublin* . . ., s. 181) opowiada się za tezą, że regulację miasta przeprowadzono dopiero za Kazimierza Wielkiego, gdyż zasadzca z 1317 r. nie zdołał się wywiązać z tego zadania.

69 *Kronika Jana z Czarnkowa*, przeł. J. Żerbiło, wyd. 2, popr., Kraków 1996, s. 14–15.

70 Szerzej: H. Paszkiewicz, *Polityka ruska Kazimierza Wielkiego*, Kraków 2002; J. Wyrozumski, *Kazimierz Wielki*, Wrocław 1982, s. 71–101; idem, *Polska–Węgry i sprawa Rusi halicko-włodzimierskiej za Kazimierza Wielkiego*, [w:] *Europa Środkowa i Wschodnia w polityce Piastów. Materiały z sympozjum, Toruń 14–15 grudnia 1995 r.*, red. K. Zielińska-Melkowska, Toruń 1997, s. 111–119 – tam dalsza literatura.

71 *Kronika Jana* . . ., s. 14–15.

72 H. Paszkiewicz, *op. cit.*, s. 66–70; Z. Kaczmarczyk, *Polska czasów Kazimierza Wielkiego*, Kraków 1964, s. 43; J. Kłoczowski, *Lublin po nadaniu* . . ., s. 46–47. Szerzej: W. Michalski, *Tradycje historyczne o tatarskim najeździe na Polskę i oblężeniu zamku lubelskiego zimą 1340/1341 roku oraz ich miejsce w dawnej popularnej historii Lublina*, „Bibliotekarz Lubelski” 2014, r. 57, s. 49–85. W. Michalski z tym najazdem wiąże śmierć dotychczasowego wójta Macieja (*op. cit.*, s. 50), ale dzięki badaniom J. Wyrozumskiego (*Polski słownik biograficzny*, t. 19, Kraków–Wrocław 1974, s. 7) wiemy, że zmarł on prawdopodobnie przed 4 VI 1323 r., gdyż na urządzie wielkorsządcy poświadczono inną osobę, a na pewno przed 1331 r., gdyż Maciej wzmiankowany był wówczas jako zmarły.

położenie strategiczne Lublina postanowił go odbudować i wzmocnić jego potencjał obronny. Osobą odpowiedzialną został mieszczanin krakowski Franczko z Moguncji⁷³, któremu 25 stycznia 1342 r. władca sprzedał wójtostwo dziedziczne za 140 grzywien⁷⁴.

Na podstawie informacji zawartych w tym dokumencie dowiadujemy się, że nowy wójt otrzymał dwie wsie – Bronowice i Konopnicę, które właśnie wówczas zostały po raz pierwszy odnotowane w źródłach. Zapewne zostały założone na terenach miejskich – jak przypuszcza R. Szczygieł – po 1317 r. przez poprzedniego wójta dziedzicznego⁷⁵. Nowy wójt dostał 6 łanów frankońskich ziemi z gruntów miejskich, wolną działkę w mieście na wybudowanie domu, prawo do wzniesienia łaźni i pozyskiwania z niej dochodów. Pozostałe postanowienia nawiązywały do aktu z 1317 r. Wójt otrzymał wszystkie młyny w mieście, z wyjątkiem jednego królewskiego usytuowanego pod grodem, gdzie mieszczanie mieli prawo mleć słoły na produkcję piwa. Uzyskał także prawo do połowu ryb, użytkowania pastwisk oraz pozyskiwania drewna w granicach miasta. Nadano mu również trzy jatki rzeźnicze, wszystkie sklepy sukienne, kramy solne, budy chlebowe, szewskie i rybne, a także rzeźnię miejską oraz 1/3 wpływów z kar sądowych i 1/2 z zebranych czynszów⁷⁶.

W latach kolejnych w Lublinie miały miejsce wielkie prace budowlane⁷⁷. Koncentrowały się one, poza naprawą zniszczeń po najeździe, wokół wznoszenia z kamienia i cegły murów obronnych, które miały ponad 1000 m długości i opasały cały teren miasta. W ich obwodzie rozplanowano dwie bramy: Grodzką od strony zamku oraz Krakowską, obok której znajdowała się Wieża Wójtowska. Nowe fortyfikacje wznosiła dodatkowo 12 baszt, a bramy i 8 furt zapewniały codzienną komunikację z terenami znajdującymi się poza umocnieniami obronnymi⁷⁸. Według Janka z Czarnkowa obwarowania te wznoszone były głównie na koszt monarchy⁷⁹.

Jan Długosz wspomina co prawda o fundacji klasztoru dominikańskiego przez Kazimierza Wielkiego w 1342 r.⁸⁰, jednak dzisiaj nie ulega wątpliwości, że była to jedynie kolejna faza budowy lub rozbudowy obiektu. Również te prace wiązały się z całościową reorganizacją miasta zniszczonego w 1341 r.⁸¹, bowiem – jak pisali autorzy *Lu-*

73 Szerzej o nim: B. Nowak, *Franciszek (Franczko), wójt lubelski*, [w:] *Słownik biograficzny*. . . , s. 88.

74 KDM, t. 3, nr 668; MhL, nr 3, s. 2. J. Kłoczowski (*Lublin po nadaniu*. . . , s. 48) zwrócił uwagę, że była to wówczas kwota dosyć niska, porównywalna do ceny wójtostwa we wsi małopolskiej (wójtostwo w Myślenicach zostało sprzedane za 130 grzywien). Jego zdaniem z jednej strony potwierdza to ogrom zniszczeń w Lublinie w 1341 r., a z drugiej – świadczy o zainteresowaniu monarchy szybką odbudową miasta.

75 R. Szczygieł, *Lokacja miasta*. . . , s. 35.

76 *Ibidem*. Por. J. Kłoczowski, *Lublin po nadaniu*. . . , s. 52.

77 R. Szczygieł, *Lokacja miasta*. . . , s. 47–48.

78 J. Widawski, *Miejskie mury obronne w państwie polskim do początku XV wieku*, Warszawa 1973, s. 255–256; R. Szczygieł, *Lokacja miasta*. . . , s. 35–36.

79 *Kronika Janka z Czarnkowa*. . . , s. 6–7; Lwd, nr 3, s. 46.

80 J. Długosz, *Liber beneficiorum*. . . , s. 458–459; Lwd, nr 4, s. 47.

81 J. Kłoczowski, *Lublin po nadaniu*. . . , s. 47–48; idem, *Klasztor dominikański w Lublinie w pierwszych wiekach swego istnienia w ramach prowincji polskiej (stulecia XIII–XVI)*, [w:] *Dominikanie w Lublinie*. . . , s. 30; W. Polak, *Dominikanie lubelscy w przekazie „Liber beneficiorum” Jana Długosza*, [w:] *Dominikanie w Lublinie*. . . , s. 90–91; J. Cie-

blina wczesnośredniowiecznego – „zespół dominikański włączony został w nową strukturę ośrodka”⁸².

Modernizacji poddano też Wzgórze Zamkowe. Dotychczasowe drewniano-ziemne umocnienia zastąpiono murem wraz z kilkoma basztami, co uczyniło z dotychczasowego kasztelańskiego grodu w pełni murowany zamek⁸³. Niewykluczone, że został on wówczas połączony z miastem drewnianym mostem zwodzonym.

Król Kazimierz odmiennie niż jego ojciec rozstrzygnął kwestie dostępu kupców krzyżackich do ziem wschodnich. Po pokoju kaliskim z 1343 r. umożliwił poddanym Zakonu nawiązanie kontaktów z Rusią. Dwoma przywilejami – z 1344 i 1349 r. – pozwolił im bowiem jeździć w kierunku tej niedawno przyłączonej prowincji szlakiem z Pomorza przez Kazimierz, Wąwolnicę i właśnie miasto nad Bystrzycą do Włodzimierza Wołyńskiego⁸⁴. Z drogi lubelskiej zaczęli wówczas korzystać też kupcy południowoniemieccy, którzy chcąc ominąć Kraków, a właściwie jego bezwzględne prawo składu, z Wrocławia kierowali się na Radom, Kazimierz do Lublina, dalej w kierunku Chełma i Włodzimierza, a po upadku znaczenia tego ostatniego miasta – do Lwowa oraz Łucka⁸⁵.

Dzięki tym decyzjom rosło znaczenie Lublina jako ważnego punktu etapowego na szlakach kupieckich podróży. Zaczęli do niego napływać kupcy z innych miast, głównie niemieckich. Jedni tylko przejazdem, ale inni przybywali na stałe, osiedlali się, przyjmowali tutejsze obywatelstwo i zaczęli mieć coraz większy wpływ na życie miasta i jego mieszkańców⁸⁶.

Warto przy tym przypomnieć tezę Zdzisława Kaczmarczyka mówiącą, że obok wielu miast małopolskich król Kazimierz popierał szczególnie Lublin⁸⁷. Biorąc pod uwagę zaangażowanie w ważną dla niego politykę wschodnią, monarcha odwiedzał miasto nad Bystrzycą, traktując je jako dobry punkt wypadowy do działań wobec Rusi Halicko-Wołyńskiej czy Wielkiego Księstwa Litewskiego. Na podstawie badań Antoniego Gąsiorowskiego można przyjąć, że władca ten przebywał w Lublinie co najmniej czterokrotnie⁸⁸. W lipcu 1351 r. podczas wspólnej wyprawy polsko-węgierskiej na Litwę król Kazimierz ciężko zachorował i to tutaj wracał do zdrowia⁸⁹. Przejeżdżał także tędy

pliński, *Zespół kościelno-klasztorny dominikanów w Lublinie. Badania architektoniczne*, [w:] *Dominikanie w Lublinie*. . . , s. 155. Zob. też: J.R. Marczewski, *Duszpasterska działalność Kościoła w średniowiecznym Lublinie*, Lublin 2002, s. 155.

82 A. Rozwałka, R. Niedźwiadek, M. Stasiak, *op. cit.*, s. 152–153.

83 M. Florek, *op. cit.*, s. 34.

84 K. Myśliński, *Lublin a handel Wrocławia z Rusią, w XIV i XV w.*, „Rocznik Lubelski” 1960, t. 3, s. 6–7; idem, *Lublin w życiu gospodarczym*. . . , s. 22–24; Z. Kaczmarczyk, *Polska czasów Kazimierza*. . . , s. 135–136; R. Szczygieł, *Lokacja miasta*. . . , s. 37.

85 K. Myśliński, *Lublin a handel*. . . , s. 8–9, 23–27; idem, *Lublin w życiu gospodarczym*. . . , s. 22.

86 R. Szczygieł, *Lokacja miasta*. . . , s. 39.

87 Z. Kaczmarczyk, *Polska czasów Kazimierza*. . . , s. 133–134.

88 Zob. A. Gąsiorowski, *Itinerarium króla Kazimierza Wielkiego. Materiały 1333–1370*, „Roczniki Historyczne” 1998, t. 64, s. 185–187, 191, 205.

89 Z. Kaczmarczyk, *Polska czasów Kazimierza*. . . , s. 66; J. Wyrozumski, *Kazimierz Wielki*. . . , s. 90.

w czerwcu 1358 r.⁹⁰ w drodze na rokowania z książętami litewskimi. Wystawił wówczas w Lublinie dokument, w którym pozwalał młynarzowi Mikołajowi zbudować dwa młyny – jeden nad stawem wielkim, a drugi w pobliżu zamku⁹¹. Zdaniem R. Szczygła mogła być ta decyzja związana z rosnącym zapotrzebowaniem na mąkę w Lublinie, a więc ze wzrostem zaludnienia zarówno miasta (szacuje się, że liczyło ono wówczas ok. 1000 mieszkańców), jak i jego najbliższej okolicy⁹².

Nie były to jedyne nadania tego władcy dla ziemi lubelskiej, który również jak ojciec zrealizował na jej terenie szereg inwestycji własnych albo udzielał zgody na nie właścicielom ziemskim. Miały one w przyszłości przynosić dochód jemu i jego następcom oraz ich poddanym. Wpływały też na stymulację dróg handlowych, bowiem podróżujący kupcy zapewniony mieli zbyt przewożonych towarów, wpływając zarazem na rozwój rynku lokalnego Lublina. I tak w 1349 r. Rafał z Tarnowa otrzymał przywilej na prawo niemieckie dla wsi Bełżyce i Wrotków nad Bystrzycą niedaleko miasta⁹³. W 1364 r. król powierzył też Grzegorzowi z Błogocic lokację na prawie niemieckim królewskich Zemborzyc w lesie pod Lublinem⁹⁴. Kazimierz Wielki realizował bowiem na szeroką skalę planową politykę budowy zwartych terytorialnie jednostek majątkowych z miastem jako centrum władzy⁹⁵.

Lublin w okresie panowania ostatniego Piasta na polskim tronie pełnił też funkcje administracyjne i wojskowe. Został umocniony jako ważny punkt nadgraniczny. Otoczone murem miasto oraz murowany zamek były nadal centrami administracji, gdzie urzędował kasztelan. W 1359 r. w źródłach pojawia się starosta generalny lubelski⁹⁶. Biorąc pod uwagę późniejszą praktykę, jego rezydencja mieściła się zapewne w pomieszczeniach lubelskiego zamku. Niewątpliwie pojawienie się tego urzędnika było skutkiem decyzji Kazimierza Wielkiego, który systematycznie ograniczał rolę wojewodów i kasztelanów właśnie na rzecz starostów⁹⁷. Ci ostatni nazywani *ramieniem królewskim w terenie* byli bardziej zależni od monarchy, który mógł powoływać na te urzędy sobie oddanych ludzi nie tylko spośród miejscowego możnowładztwa. W tym czasie pojawił się też w źródłach sędzia ziemski lubelski Adam z Bychawy⁹⁸, co świadczy o funkcjonowaniu sądu ziemskiego i odbywaniu roków sądowych na tutejszym zamku. W 1359 r. po

90 A. Gąsiorowski ustalił, że monarcha przebywał w Lublinie co najmniej tydzień – od 7 do 14 VI 1358 r. (*Itinerarium króla Kazimierza...*, s. 191).

91 MhL, nr 4, s. 3.

92 R. Szczygieł, *Lokacja miasta...*, s. 39.

93 *Archiwum książąt Lubartowiczów Sanguszków w Stawucie*, wyd. Z.L. Radziwiński, B. Gorczyk, t. 2: 1284–1506, Lwów 1888, nr 17; A. Sochacka, *Własność ziemska...*, s. 23.

94 ZDM, I, nr 111.

95 J. Kurtyka, *op. cit.*, s. 145; J. Wroniszewski, *Król jako właściciel ziemski w średniowiecznej Polsce*, [w:] *Król w Polsce...*, s. 120–121.

96 ZDM, IV, nr 961; UM, nr 1304.

97 J. Bardach, *Historia państwa i prawa Polski*, t. 1: *Do połowy XV wieku*, Warszawa 1964, s. 457–459; Z. Kaczmarek, *Polska czasów Kazimierza...*, s. 81–82.

98 ZDM, IV, nr 961; UM, nr 573.

raz pierwszy odnotowany został też chorąży lubelski⁹⁹, co dowodzi, że za czasów Kazimierza Wielkiego doszło do ukształtowania w ziemi lubelskiej odrębnej od sandomierskiej hierarchii urzędniczej¹⁰⁰. Miało to na celu usprawnienie administracji i obrony tego pogranicznego terytorium. W starszej literaturze sformułowano nawet przypuszczenie, że jednoczesne pojawienie się tych urzędów mogło być jedną z przesłanek utworzenia województwa lubelskiego¹⁰¹. Dzisiaj wiemy jednak, że Kazimierz Wielki nie miał zapewne takiego zamiaru i wołał opierać się na podporządkowanych wyłącznie jemu starostach, których kariera była uzależniona od jego woli i decyzji, niż na wywozujących się z bardziej niezależnych możnowładców wojewodach¹⁰².

Jak wynika z powyższych rozważań, w czasach ostatnich Piastów w Lublinie nastąpiła przebudowa według programu miasta lokacyjnego, co wzmocniło rolę tego ośrodka w regionie i Królestwie Polskim. W XIV w. wzrosła również jego rola jako punktu etapowego na ważnym szlaku handlowym znad Morza Czarnego do Europy Zachodniej i nad Bałtyk. W okresie panowania króla Kazimierza Wielkiego miasto stało się też ośrodkiem politycznym w stosunkach z Rusią i Litwą. Z tych względów ostatni Piastowie, doceniając walory miasta nad Bystrycą, otaczali je opieką i obdarzali przywilejami. Można więc stwierdzić, że Lublin wiele zawdzięcza zarówno Władysławowi Łokietkowi, jak i jego synowi Kazimierzowi Wielkiemu.

Ladislau the Short and Casimir the Great vis-à-vis the City of Lublin

Lublin as a royal city owed a lot to successive Polish monarchs. From the nineteen-sixties there were discussions about which king contributed to the establishment of this city under the foundation charter. The recent studies show that this took place in 1317. However, it was only during the reign of the two last Piasts: Ladislau the Short [Władysław Łokietek] and Casimir the Great [Kazimierz Wielki] that the spatial structure and the life of the city community were modernized in this center. During their reign, Lublin was transformed according to the Magdeburg Law charter and the city's functions were broadened. Apart from its position in local trading, during the 14th c. Lublin's importance grew as a staging post on the busy trade route from the Black Sea to Western Europe and to the Baltic. The city was also the center of the territorial administration for the Lublin region, and during the reign of Casimir the Great it performed the role of an important military border base

99 ZDM, IV, nr 961; UM, nr 507.

100 K. Myśliński, *W zjednoczonym państwie ostatnich Piastów*, [w:] *Dzieje Lubelszczyzny...*, s. 177–178; idem, *Geneza dawnego województwa lubelskiego*, [w:] *Spojrzenia w przeszłość Lubelszczyzny*, red. K. Myśliński, A.A. Witusik, Lublin 1974, s. 12–17; UM, s. 14–15; A. Sochacka, *Polityczne i administracyjne związki terytorium lubelskiego z Sandomierzem w średniowieczu*, [w:] eadem, *Regimen – Dominium – Societas Nobilium. Z dziejów gospodarki, administracji i polityki w Lubelskiem w średniowieczu*, Lublin 2014, s. 40–41.

101 Z. Kaczmarczyk, *Monarchia Kazimierza Wielkiego*, t. 1, Poznań 1939, s. 99, 132–133; J. Kłoczowski, *Lublin po nadaniu...*, s. 54.

102 K. Myśliński, *Geneza i znaczenie powołania woj. lubelskiego w 1474 r.*, „Rocznik Lubelski” 1973, t. 16, s. 9–23; idem, *Geneza województwa lubelskiego*, [w:] *Dzieje Lubelszczyzny...*, s. 223–226; idem, *Geneza dawnego województwa...*, s. 12–17.

for expeditions against Halych-Volhynian Rus'. For those reasons, the last Piasts, who appreciated the importance of this center, provided constant care for the city and granted it privileges.

Keywords: Lublin, Ladislaus the Short, Casimir the Great, foundation, city under a foundation charter, privilege, modernization

.....